Unitat didàctica Primària. Tercer cicle

Jaume I i Al-Azraq

Llegim i parlem

1

Llegiu el relat següent:

Fa molts anys, en temps dels moros, els cristians van assaltar el castell de Marinyén, que es troba a la Valldigna, al terme de Benifairó. Quan les tropes cristianes ja quasi havien guanyat la batalla i estaven a punt de prendre la fortalesa, la reina mora que hi vivia, per orgull no va voler morir a mans de l'enemic i es va tirar per la finestra amb el seu fill menut. Ella va morir a l'acte, però el xiquet va sobreviure. Diuen que a voltes se sent la veu del dissortat fill.
Recordant aquella reina, el castell de Marinyén s'anomena de la Reina Mora.

Castell de la Reina Mora

(Josep Bataller Calderón: *Rondalles de les comarques centrals valencianes.* Caixa d'Estalvis d'Ontinyent. Ontinyent, 2001. Citat de Daniel Rangil: *Llegendes i rondalles dels Països Catalans.* Ed. Efadós. El Papiol, 2025)

2

Després de llegir el text, comenteu-lo responent a les preguntes següents:

1. Segons els text, quants anys fa que va passar la història que heu llegit?
2. Podem saber on va passar, ho diu el text? Coneixeu el lloc?
3. Trobeu al text el nom de la reina mora. Com es deia?
4. Mireu la foto del castell. Segons el text, la reina es va matar, però el fill va sobreviure. Ho creieu possible?
5. Què opineu de la noticia del fill: «Diuen que a voltes se sent la veu del dissortat fill.» Us resulta creïble, això?
6. Seríeu capaços d'acostar-vos de nit al castell? Expliqueu per què.

Si heu respost a les preguntes anteriors, veureu que el relat té més de fabulació que de realitat. Efectivament, pot ser que hi haja alguna cosa de certa en tota aquesta història, però també és molt possible que siga un producte de la fantasia popular valenciana, molt afeccionada a inventar llegendes dels «moros».

Tot això és perquè el que més tard havia de ser el regne cristià de València va ser habitat i governat durant més de cinc-cents anys per musulmans, un poble que tenia una cultura molt refinada, unes tradicions i uns costums molt diferents dels que més tard van portar els cristians que, passats els segles, han fantasiejat sempre sobre el llegat dels moros que van habitar aquestes terres. Però què va passar realment? En aquesta unitat intentarem saber-ne alguna cosa.

Un conte de *Les mil i una nits*

Introducció

Les mil i una nits és un conjunt de narracions creades a l'antic Orient a partir de «la història d'un rei que, cada vegada que es casava, matava la seua esposa l'endemà de la nit de noces. Una vegada es va casar amb una noia de nissaga noble, intel·ligent i desperta, anomenada Xahrazad. A la nit, amb el propòsit d'entretenir el monarca li va començar a explicar una història i quan arribà la matinada encara no l'havia acabada. El rei li va demanar que continués explicant-la-hi la nit següent i així ho va fer ella, encadenant una història darrere l'altra durant mil nits. En aquest temps, la noia havia quedat embarassada i quan va néixer el fill li va confessar al rei que tot havia estat un ardit per tal que no la matés. El rei va apreciar la seua intel·ligència, la va honorar i li va perdonar la vida.» (Les mil i una nits. «Nota preliminar». Ed. Proa. Barcelona, 1995).

Aquest llibre pot semblar molt allunyat dels enfrontaments entre Al-Azraq i Jaume I, objecte d'aquesta unitat, però ens pot servit per a entendre com eren els àrabs pobladors de les terres valencianes abans de l'arribada de Jaume I.

3

Llegiu el conte següent i després responeu a les qüestions de més avall. Us ajudaran a situar-vos en la manera de pensar del poble àrab

Els tres germans

Senyor dels genis! Has de saber que jo soc el més petit de tres germans. Quan el nostre pare va morir ens va deixar tres mil dinars, i amb la part que em tocava, mil dinars, vaig obrir una botiga on venia i comprava una mica de tot. Els meus germans s'estimaren més viatjar amb les caravanes durant un any sencer. Quan van tornar estaven més pelats que una rata.

—Ja us ho vaig avisar, ja us vaig dir que no hi anàsseu —els vaig dir.
Ells, molt tristos, van respondre:
—No serveix de res que ens ho digues: el que està fet, fet està.

Eren els meus germans i no els havia de deixar al carrer, els vaig proposar que es quedassen amb mi a la botiga i els vaig dir:
—Mireu, si voleu, podem treballar tots tres a la botiga. Si decidiu que sí, cada any comptaré els guanys i ens els repartirem.
Ells van acceptar la meva proposta. Al cap de l'any, vàrem fer comptes i en van resultar uns beneficis de tres mil dinars. Jo, molt satisfet, en vaig fer tres parts i vàrem acordar de continuar amb el negoci una altra temporada. Passat un cert temps, però, l'afany d'aventura tornà a temptar els meus germans i van voler que jo m'hi afegís.
—Em voleu dir quin profit en trauré, de viatjar? —vaig fer jo, no gens convençut.
Ells van continuar insistint i jo negant-m'hi. Al cap de sis anys, i després de moltes discussions, vaig accedir a emprendre el viatge amb ells.
Abans de sortir, vàrem comptar el capital estalviat: eren sis mil dinars. Llavors els vaig proposar:
—Jo crec que el millor que podem fer és enterrar-ne la meitat per a poder tornar a començar de nou si les coses ens van malament. I la resta la dividim en tres parts, que seran mil dinars percap amb els quals podrem fer negocis.

Tot seguit vàrem començar a preparar les mercaderies i llogàrem un vaixell on les vàrem carregar. Al cap d'un mes, vam arribar a una ciutat on vam vendre tot el gènere que dúiem, i per cada dinar en vam guanyar deu.
Però quan ja tornàvem cap al vaixell per embarcar de nou, ens vam trobar prop de la riba una dona jove d'aspecte descurat i molt mal vestida que m'agafà la mà, me la besà i, amb veu tremolosa, em demanà:
—Si us plau, que em podríeu ajudar?
—I tant! Només cal que em digues què puc fer per tu, dona.
—Caseu-vos amb mi i porteu-me al vostre país, no us en penedireu.

Ho vaig acceptar perquè Déu és Gloriós i va voler que em compadís d'ella sense esperar cap gratificació en canvi. Un cop embarcats, i mentre ella es rentava i es canviava de roba, li vaig preparar un bon llit. Quan va tornar a aparèixer ja neta amb un vestit nou, no semblava la mateixa, i a mesura que anàvem navegant, me n'anava enamorant. Nit i dia era a la seva vora. Per aquest motiu em vaig anar allunyant dels meus germans i ells van començar a sentir gelosia de mi i a envejar-me els diners i les mercaderies. Tant va anar creixent aquesta rancúnia que fins i tot varen parlar de matar-me! Aixi, doncs, una nit, mentre dormia i guiats pel dimoni, em van agafar entre tots dos i em van llançar al mar. La meva dona, que ho va veure tot, es va estremir i es transformà en una geni. Immediatament es va submergir, em va agafar i em traslladà a una illa. Al matí, quan vaig recuperar els sentits, m'ho va explicar tot:
—Has de saber que soc una geni, però crec en Déu i en el seu Enviat (beneït sigui!). Com que tu et vas casar amb mi malgrat el meu aspecte descurat, ara jo t'he salvat de morir ofegat. Però vull que sàpigues que estic molt enfadada amb els teus germans i que els pense matar.
El seu relat em va deixar meravellat. No obstant això, després de donar-li les gràcies per tot el que havia fet per mi, vaig intentar calmar-li els ànims:
—No ho faces per l'amor de Déu! Escolta aquest proverbi: «Sigues tu el benefactor, que tornar bé per mal sempre és millor.» I al capdavall són els meus germans.
—Els he de matar —va insistir amb total determinació.

Aleshores, d'una revolada, em va agafar i em traslladà pels aires fins al terrat de casa meva. Un cop dins, vaig desenterrar els diners que havia colgat abans del viatge amb la intenció de tornar a obrir la meva botiga i omplir-la de noves mercaderies. Però al vespre, tot just entrar a casa, em vaig trobar aquests dos gossos lligats; quan em van veure se'm van acostar ben a la vora, amb la mirada trista, per tal que els amoixés. La meva esposa no trigà gens a venir i digué:
Aquí tens els teus germans.

—Qui els ho ha fet, això?
—Jo. Els he transformat, i en aquest estat es quedaran fins d'aquí a deu anys.

Les mil i una nits. Vol 1. Pàg. 16-19. B. 1995. (Adaptació)

4

Després de llegir el conte, responeu a les qüestions:

1. **A què es dedicava, el petit dels tres germans, protagonista del conte? Completa la frase i escriu-ho al buit de la frase: «vaig obrir una _____ on venia i comprava una mica de tot.»**

2. **Mentrestant, què van fer els germans? «S'estimaren més viatjar amb les _____ durant un any sencer.»**

3. **El germà botiguer va ajudar els seus germans? Per què creus que ho va fer? Tria les respostes que et semblen correctes:**

    1. Perquè volia fer-los treballar sense pagar-los.

    2. Perquè, segons la religió islàmica, sempre és bo ajudar els altres.

    3. Perquè eren germans seus i ho necessitaven.

4. **La dona pobra que demana matrimoni al protagonista és «una geni». Hi creus, en els genis, o penses que no existeixen i que són una fantasia? Raoneu la resposta entre tota la classe.**

5. **Al final els dos germans envejosos són castigats. T'agrada aquest final? Completa'l o inventa'n un altre.**

5

I després de respondre a les preguntes anteriors, mirem què sabem de la religió de l'islam. Completa la graella següent amb les respostes que conegues, aprèn les altres i escriu-les també. Potser a la classe hi ha companys musulmans que amb molt de gust t'ajudaran a fer l'activitat:

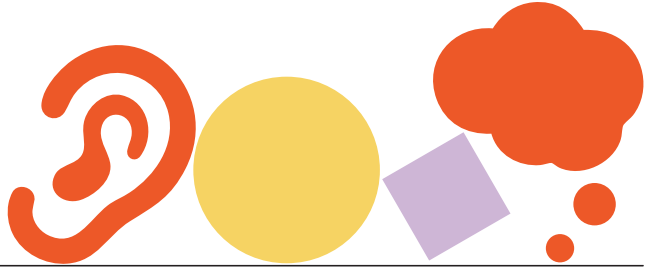
Els musulmans creuen en un déu o en més d'un?	
Com es diu aquest déu?	
Els cristians tenen un llibre sagrat que es diu la Bíblia, com es diu el llibre dels musulmans?	
Quina és la celebració més important dels musulmans?	
Com es diu el profeta més important de la religió musulmana? musulmà? I sant Joan?	

6

Ara aprofundim en el coneixement del cristianisme. Completeu la graella de més avall, que és semblant a l'anterior.

Els cristians creuen en un déu o en més d'un?	
Com es diu aquest déu?	
Els musulmans tenen un llibre sagrat que es diu l'Alcorà, com es diu el llibre dels cristians?	
Quina és la celebració més important dels cristians?	
Què és un profeta? Sabries dir el nom d'algun profeta cristià? musulmà? I sant Joan?	
Mahoma és un profeta musulmà? I sant Joan?	

Coneguem Jaume I

7

Llegeix els textos de les set primeres vinyetes de l'*Auca de Jaume I i al-Azraq* i centrarem les activitats següents en el coneixement del rei cristià.

8

Completeu les frases dels versos de l'auca que trobareu a continuació:

1. Això fou a Montpeller on nasqué _____.
2. Però una nit per _____, els dos anaren a l'una.
3. A l'_____ una revolta, de jove, deixà resolta.
4. Llavors començà una _____ de la màxima grandesa.
5. Mallorca fou la primera on va plantar la _____.
6. Després conquerí _____ i del penó la presència va poder veure la gent.

9

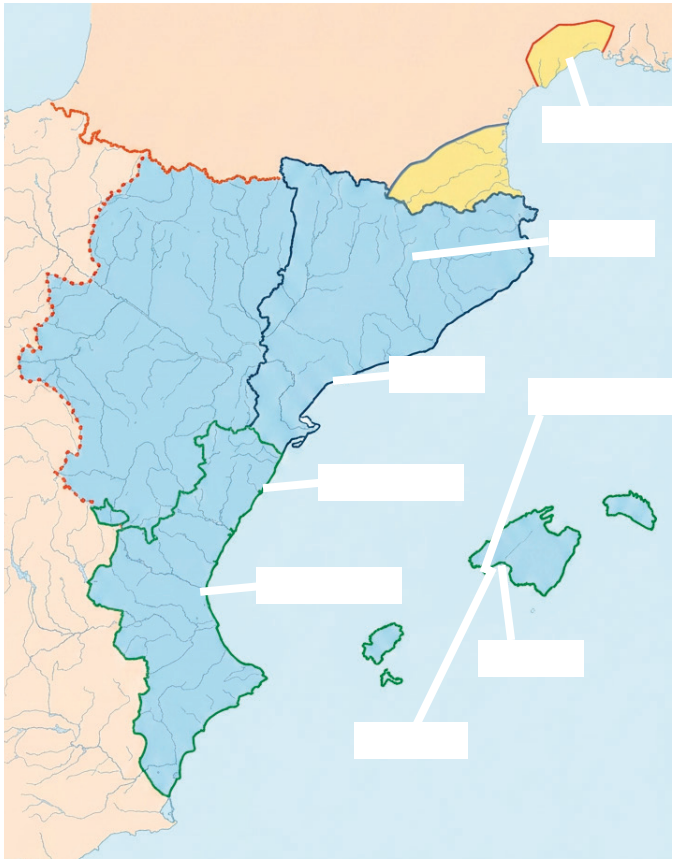
Llegiu el text següent. Encara que us semble llarg, aprendreu moltes coses sobre la vida de Jaume I. I com que potser haureu d'esbrinar alguns significats i descobrir alguns conceptes, us ajudarem si feu les activitats de més avall.

Jaume I. El Conqueridor
(Montpeller, nit de l'1 al 2 de febrer de 1208 — València, 27 de juliol de 1276)

Comte de Barcelona i rei d'Aragó (1213-76), de València (1239-76) i de Mallorca (1229-76) i senyor de Montpeller.
Fill de Pere I el Catòlic i de Maria de Montpeller. La llegenda el fa engendrat gràcies a un estratagema de la seva mare, avorrida pel seu pare, que diu que substituí enganyosament una amant del rei. L'infant fou separat de la mare i lliurat a Simó de Montfort com a promès d'una filla seva. Morts el pare i la mare, complint la voluntat materna, que posava Jaume sota la guarda dels templers, fou portat a Montsó, on passà des de sis anys fins a nou. Estigué barrejat anys i anys amb les lluites entre bandositats dels senyors feudals del regne

Estigué barrejat anys i anys amb les lluites entre bandositats dels senyors feudals del regne d'Aragó.

A tretze anys havia estat casat amb la infanta Elionor de Castella, de la qual tingué el primogènit, Alfons. Jaume aconseguí la separació canònica, al·legant vincles de parentiu. Proclamat rei als deu anys, als dotze, Jaume I intentà, sense èxit, el setge de Peníscola. Triomfà damunt la revolta aragonesa dels nobles i d'algunes viles i ciutats. Des d'aquella hora començà un nou període del seu regnat: el de les grans conquestes.

La conquesta de Mallorca fou ràpida: el 1229 sortí de Salou l'expedició que desembarcà a Santa Ponça. La victoriosa batalla de Portopí, obrí als expedicionaris el camí de la capital. El setge durà tres mesos i acabà amb l'assalt general, comandat personalment pel rei. La resta fou una campanya sense gaires dificultats contra els moros de l'interior de l'illa.

Mentrestant havia començat la conquesta de València, que durà anys. Iniciada com a empresa particular amb la presa d'Ares i de Morella (1232), fou continuada decididament pel rei amb la conquesta de Borriana (1233), seguida per la capitulació d'altres pobles i viles del nord del país. Per a combatre la capital, fortificà el Puig de Santa Maria (1237). I per tornar el coratge a la guarnició del Puig el rei jurà públicament de no tornar a passar l'Ebre fins haver pres València, cosa que feu el 1238. Xàtiva i Biar també caigueren en poder del Conqueridor (1244-45). La conquesta de les darreres places valencianes donà lloc a un gran enframent amb Alfons el Savi, hereu de la corona castellana, que pretenia d'apoderar-se de Xàtiva. L'energia de Jaume I i la intervenció de la reina Violant d'Hongria, segona muller del Conqueridor, solucionaren el conflicte, amb el signament del tractat d'Almirra, que fixava novament els límits de les conquestes respectives (1244). La conquesta del regne de Múrcia fou feta per ajudar el rei de Castella. Una ràpida campanya victoriosa donà el regne a Jaume I, que, restaurat i repoblat de catalans, el posà generosament en mans d'Alfons el Savi (1266).

De tota manera, cal no oblidar la part positiva de l'obra del rei: les conquestes de Mallorca i de València, el matrimoni del seu fill Pere amb Constança de Sicília, origen de l'expansió mediterrània de Catalunya, l'impuls que donà al comerç i a la política africana, la redacció del *Llibre del consolat de mar*, primer codi de costums marítims, la seva protecció als jueus, les reformes monetàries, la compilació dels *Furs de València* i la redacció del *Llibre dels feits*, primera gran crònica catalana medieval, escrita o dictada pel rei, en estil autobiogràfic, i una de les glòries més altes del Conqueridor.

La tradició el presenta com un home d'una gran alçada, bellesa i sensibilitat. Tots els Països Catalans veneren la seva figura com la del plasmador de llur definitiva personalitat.

(*Gran Enciclopèdia Catalana*. Adaptació)

10

Per tal d'aclarir el significat d'algunes paraules del text, a la taula següent apareixen les definicions de les paraules que trobareu a la sopa de lletres de més avall.

1.	Recurs que s'empra per a aconseguir alguna cosa, especialment per a enganyar l'enemic, un adversari, etc.	TEMPLERS
2.	Membres d'un orde religiós i militar establert a Jerusalem al segle XII per a protegir els pelegrins i el sant sepulcre.	ESTRATAGEMA
3.	Grup de persones que s'enfronta o s'oposa a un altre.	BANDOSITATS
4.	Conforme als cànons o conjunt de normes de l'Església.	CANÒNONICA
5.	Conjunt de soldat que ocupen una fortificació per a defensar-la.	GUARNICIÓ
6.	Augment del domini territorial.	EXPANSIÓ
7.	Relat de fets històrics.	CRÒNICA
8.	Basat en el conjunt d'experiències de la pròpia vida.	AUTOBIOGRÀFIC
9.	Creat, fet nàixer.	ENGENDRAT

S	D	J	J	F	X	L	Z	X	A	G	L	Y	U	U
W	A	D	J	D	E	N	G	E	N	D	R	A	T	Ç
Z	U	E	J	V	T	C	R	O	N	I	C	A	Z	H
H	T	R	V	N	G	U	A	R	N	I	C	I	O	W
E	O	P	C	O	O	F	B	A	L	Q	L	E	V	O
S	B	B	A	N	D	O	S	I	T	A	T	S	P	V
T	I	H	I	U	X	H	M	V	O	F	U	Z	B	L
R	O	U	Y	X	V	B	I	Z	M	S	F	I	C	L
A	G	D	V	E	Ç	K	B	V	G	G	M	M	A	B
T	R	L	T	E	M	P	L	E	R	S	L	X	N	J
A	A	T	E	X	P	A	N	S	I	O	C	G	O	L
G	F	F	E	E	M	E	L	W	H	O	R	S	N	Z
E	I	W	S	Z	X	Q	Y	Ç	C	M	D	W	I	A
M	C	O	L	F	S	Q	R	F	N	M	X	R	C	Q
A	T	K	V	Q	P	R	V	Ç	S	N	V	G	A	M

11

Has pogut llegir que Jaume I va tenir una vida llarga i va viatjar molt. Assenyala i escriu al mapa de la pàgina 7 els llocs per on va passar i fes una línia unint-los i recreant el seu itinerari, segons la biografia que acabes de llegir.

12

Has pogut observar que Jaume I no és rei d'un regne sol sinó que té títols diferents segons correspon a cadascun dels regnes o territoris on governà. Per què creus que és això? Tria la resposta que et semble més correcta.

1. Perquè cadascun dels seus regnes tenia unes institucions i una administració pròpia i diferenciada dels altres i només estaven units perquè compartien el rei.
2. Perquè al rei li agradava així: molts noms i molts càrrecs.
3. Perquè els regnes no es barallaren entre si.

13

Observa que en l'enumeració de títols de Jaume I hi ha sempre l'any de la seua mort, 1276, i una altra data. Saps a què correspon aquesta data? Segons aquesta dada, ordena els territoris que va conquistar:

1. València
2. Múrcia
3. Mallorca

14

L'any 1239 és considerat el de l'inici del regnat de Jaume I a València, però la rendició de de la ciutat musulmana va tenir lloc el 9 d'octubre de 1238. Llegim uns quants passatges adaptats de la *Crònica* de Jaume I, dita *Llibre dels fets*, i dibuixeu cadascuna de les escenes; per tal que ho entengueu millor, us donem unes poques orientacions:

1. **Uns cavallers ataquen pel seu compte una torre de la muralla àrab de València.**

I entre don Pero Cornell i don Eiximèn d'Urrea acordaren de combatre la torre que hi ha a la porta de la Boatella, al carrer de Sant Vicent, però ens ho van ocultar a nos i a tots els altres de la host. I quan hagueren fet el combat contra les forces que havien eixit de la vila, no la pogueren prendre i se n'hagueren de tornar. I nos els vam dir que havien fet malament de començar tal empresa sense el nostre consell i dels nobles de la host, i que estava molt bé que havien sofrit tant de dany.

2. **Després del fracàs dels cavallers, el rei decideix comandar un atac contra la torre.**

3. **Per a fer la vostra escena, podeu fixar-vos en un detall del relat, no cal que intenteu posar en un sol dibuix tot el que es conta en el relat.**

I vam acordar amb els bisbes i amb els nobles de la host que ja que havien començat, que armàssem fins a dos-cents cavallers i tots els ballesters de la host, i al sol ixent que hi fóssem per a combatre fins a prendre la torre. I a sol ixent érem allà i hi havia fins a deu sarraïns preparats per a defensar la torre i els vam combatre. I ells es defensaren tan bé que ninguns hòmens podrien defensar-se millor. Però fou tal el poder de les ballestes de la nostra part i de les pedres que els llançàvem, que ningú no podia traure la mà que no fora ferit per una sageta.
Però malgrat això no ens volien rendir la torre i un d'aquells de la nostra host pegà foc a la torre i quan ells van veure el foc perderen l'ànim i van dir que es rendirien. I nos vam dir que no tindríem pietat ja que no s'havien rendit de primer. I els vam deixar cremar i vam prendre la torre i vam tornar a la host.

4. **Observeu que en aquest fragment el rei negocia amb un emissari sarraí en presència de la reina, na Violant, i ofereix protecció als sarraïns que lliuren la ciutat i que l'abandonen. De tot això, què en destacaríeu a la vostra escena?**

I vam enviar per la reina, i quan ella vingué, vam fer acomiadar totes les dones que havien vingut amb ella i tots els altres, i només romangué ella sola. [...] I li vam respondre [a l'emissari Abulfamalet] davant la reina que nos haviem vingut en aquest lloc, i que Deu ens havia guiat en totes aquelles coses que havíem començat fins a aquell dia, i que les havíem acabades, i que ja que érem aquí, que aquest era el nostre propòsit i el nostre coratge: que mai no ens n'aniríem d'aquí fins que no haguéssem València; i si el rei de València pretenia evitar el mal que podria ocórrer

amb la presa de la vila, que tant de sarraí i dones i infants que podrien morir i perdre tot el que tinguessen, que ens plauria; i ho dèiem per bé i en favor d'ells, i que els prendríem sota la nostra protecció i els guiaríem amb tot el que podrien emportar-se:
—Perquè ens doldria la seua mort, i si voluntàriament ens rendiren la vila, la podríem tenir, però la preferiríem així més que fer la força; perquè la major part de la host voldria el saqueig però nos no ho volem pel dolor que sentiríem per vós. I aquesta és la nostra voluntat i no faríem cap altra cosa

5. **Finalment, hi ha acord en les condicions per a la rendició de València. Llegiu com serà i no perdeu de vista que és la reina qui aconsella el seu marit.**

I quan vingué el tercer dia, ell ens envià un missatge que, si el guiàvem, eixiria amb nos. I nos li vam enviar un ric hom [home poderós] nostre, i vingué a nos sempre que ell hi anava [a cridar-lo]; i ens va dir que el rei de València, Zaèn, s'havia avingut i que sabia bé que la vila no es podia defensar llargament i per tal que no féssem més mal del que havíem fet, que ens la rendiria amb la condició que els sarraïns i les sarraïnes en poguessen traure tota llur roba, i que hom no els escorcollaria ni els faria cap traïció, i que foren sota el nostre guiatge fins a Cullera, ell i ells. I ja que Deu volia que nos haguérem la ciutat que ell ho havia de voler. I sobre açò li vam dir que ho acordaríem amb la reina solament, que era en aquest consell; i ell va dir que ho tenia per bo i eixí de la cambra. I romanguérem nos i la reina i vam dir-li què li semblava; i ella va dir que, si a nos semblava bé, que prenguéssem aquell acord, que ella el tenia per bo...

6. **Així arribem al moment més emocionant de la conquista, quan el rei veu la seua senyera dalt de la torre i per això se sap que la ciutat musulmana s'ha rendit. Com ho representaríeu, no us oblideu de posar-hi la senyera dalt de la torre, tal com ho conta el rei.**

I, quan al dia següent, a hora de vespres, enviàrem a dir al rei i a Rais Abufamalet, per tal que sabessen els cristians que València era nostra i que no els fessen cap mal, que posassen la nostra senyera a la torre que ara és del Temple. I ells digueren que els plaïa. I nos érem entre la rambla i el reial i la torre. I, quan veièrem la nostra senyera dalt de la torre, descavalcàrem del cavall i ens adreçàrem cap a orient i ploràrem pels nostres ulls i besàrem la terra per la gran mercè que Déu ens havia fet.

7. **Us suggerim també una altra activitat divertida. Formeu un grup de teatre de la classe i escenifiqueu cadascun dels textos que acabeu de llegir. Per a això, haureu d'inventar uns diàlegs entre els personatges, fins i tot, en algun moment pot ser que necessiteu un personatge que faça de narrador. Tot seguit, heu de repartir-vos els papers i representar l'obra que haureu escrit entre tota la classe.**

Coneguem al-Azraq

La conquista cristiana del Regne de València no va ser gens fàcil per a Jaume I. Un dels seus majors enemics va ser el visir al-Azraq, que es rebel·là contra Jaume I a les comarques centrals i meridionals del Regne de València, amb l'ajuda del rei de Castella, Alfonso X el Sabio. Malauradament, el document més important que tenim per a conèixer aquest cabdill sarraí és el *Llibre dels fets*, la *Crònica* del seu enemic, el rei Jaume I.

15

Us proposem que continueu amb el vostre grup de teatre. Teniu a continuació quatre textos que parlen d'al-Azraq, els treballarem una mica i després us proposem que els escenifiqueu de la mateixa manera que heu escenificat els textos anteriors.

I després vam anar a l'Aragó, i vam passar per Terol i per Daroca i vam anar a Calataiud. I un dia anàrem a missa a l'església de Santa Maria de Calataiud, i quan haguérem oïda la missa, se'ns acostà don Eixemèn Pérez d'Arenós i ens digué:
—Senyor, cal que us ocupeu de les vostres coses, perquè estan passant coses i no en feu res.
I nos vam preguntar quines coses eren aquelles i ell ens va dir:
—Ara ho sabreu. Al-Arzaq us ha pres alguns castells en terres de València i no gosàvem dir-vos-ho.
I nos vam dir:
—Fèieu mal fet, de no dir-nos-ho. Perquè ens plau molt que pels acords que havíem fet amb els sarraïns no els expulsàvem de la terra. Però ja que fan coses en contra nostra, els expulsarem i allà on llargament és cridat i invocat el nom de Mahoma, allà serà invocat el nom de Jesucrist.
I vam dir:
—I sabeu quins castells ens ha pres?
I ell va dir:
—Gallinera, Serra i Pego.
I vam dir:
—Ja que les notícies són aquestes, és la nostra voluntat que anirem a València i recuperem la nostra terra, perquè com més se n'apodere al-Azraq, més difícil serà de recuperar-la.

Jaume I: *Llibre dels fets.* Cap. 361 (Adaptació)

1. **És el moment de dramatitzar. Transformeu el text en un diàleg —sense més comentaris— i escriviu què ha de dir cadascun dels personatges:**

    1. Jaume I.

    2. Eiximén Pérez d'Arenós

I el sarraí parlà amb al-Azraq i li digué:
—Al-Azraq, tu ens has guiat i no tens diners per a pagar els teus soldats. Ara el rei de Castella és amic teu, i així com enguany t'ha obtingut una treva del rei d'Aragó, demana-li que te'n guanye una altra per a l'any que ve i el rei d'Aragó, que li té tan gran estima, no li dirà que no ni encara que li demanares una cosa més grossa. I nosaltres tenim bons sembrats i tindràs prou pa i diners amb el que guanyarem per a pagar la teua tropa.
I li respongué al-Azraq que era un bon consell i que el seguiria. I de seguida envià un missatge al rei de Castella per a demanar-li per a nos una treva d'un any més. I el rei de Castella, quan veié la carta d'al-Azraq, n'envià una altra a nos en què ens pregava aquella treva. I vam preguntar als nostres de Cocentaina i d'altres llocs que eren a prop d'al-Azraq i vam confirmar que havien venut tot el pa que tenia. I responguérem al rei de Castella que ens meravellàvem molt, perquè ell ens pregava en contra nostra, perquè bé sabia que al-Azraq ens havia fet molt de mal a la nostra terra i que havia vingut a nos i ens havia dit que es volia fer cristià i que volia prendre una parenta d'en Carròs per muller; i nos, venint a una castell que ell tenia de nom Rugat, de nit, va intentar trair-nos. Érem més de trenta-cinc cavallers, i ell ens feu una emboscada amb gran brogit de corns i d'anafils i de ballesters, molts amb escuts, i si no hagués estat perquè Nostre Senyor ens ajudà ens haurien mort i destruït. I enviàrem a dir al rei de Castella que ell no deuria estimar ni demanar-nos res per a ningú que preparàs la nostra mort. I que no li concediríem el que ens demanava.

Jaume I: *Llibre dels fets.* Caps. 374-375 (Adaptació)

1. **Del text que acabeu de llegir, podeu crear-ne cinc escenes principals, escriviu-ne els diàlegs i representeu-les.**

    1. Diàleg entre el sarraí i al-Azraq.

    2. El rei de Castella envia una carta a Jaume I.

    3. Jaume I contesta al rei de Castella.

    4. L'atac d'al-Azraq contra Jaume I.

    5. Resposta de Jaume I al rei de Castella.

I vam passar la Pasqua a València i el dimarts anàrem a Xàtiva i no eren amb nós més de cinquanta cavallers. I divendres vam eixir de Xàtiva i vam anar a Cocentaina i vam tenir notícia que els rics hòmens venien de València. I al dijous vinent vam pactar amb l'alcaid de Planes i d'Ebo i de Pego. I al dia següent, oïda la missa, vam anar a Alcalà, on [al-Azraq] tenia el seu major alberg no ens esperà i se n'anà a Gallinera. I no volem dir totes les coses que van ser fetes per no allargar aquest llibre, però al vuitè dia vam recuperar Alcalà i Gallinera i setze castells que ell ens havia robat. I es va comprometre amb nós que eixiria de la nostra terra per sempre i per a no tornar mai més.

Jaume I: *Llibre dels fets.* Cap. 376 (Adaptació))

1. **En aquest text veieu que Jaume I viatjava pertot. Us proposem que amplieu l'escenari del vostre teatre seguint aquestes instruccions:**

    1. Feu una llista de tots els pobles que apareixen al text.
    2. Consulteu un mapa i situeu-los-hi.
    3. Imagineu que la classe és el mapa, situeu-hi els pobles tal com els heu trobats al mapa.
    4. Representeu els viatges de Jaume I, hi hauria d'anar amb alguns cavallers i a cada lloc l'hauria de rebre algú, fent-li honors i acataments.
    5. Finalment, imagineu l'escena en què al-Azraq es rendeix a Jaume I i abandona la seua casa d'Alcalà.

...ens va arribar la notícia que l'alcaid Abrafim s'havia alçat i que havia construït un castell que nós havíem enderrocat a la serra de Finestrat. I nos, oït açò, vam deixar els assumptes que teníem a València i vam pensar d'anar a la part on era aquell castell. I quan érem a Alzira vam saber que els sarraïns de Tous s'havien rebel·lat al seu castell i nos, de seguida, trametérem missatge que ens lliurassen el castell. I ells en respongueren que els donàssem deu dies i ens el lliurarien, passats aquests dies, però no volgueren fer-ho i s'enfortiren perquè havia arribat la notícia que una companyia de genets venia a ajudar-los. I nos, sabent la seua intenció ens en vam anar a Xàtiva. I estant a Xàtiva vam tenir notícia d'aquells cavallers genets [musulmans] que havien entrat a la terra i vam disposar quaranta hòmens a cavall per a protegir Alcoi i el castell de Cocentaina, per on aquells genets havien de passar. I quan van arribar fins a dos-cents cinquanta d'aquells genets a Alcoi per a combatre, van ser derrotats i encara van perdre el seu cap, de nom al-Azraq, el qual una altra vegada s'havia alçat amb alguns castells del regne els quals ja havia hagut d'abandonar perquè va ser obligat a deixar la terra per sempre. I aquells quaranta cavallers nostres van perseguir els musulmans, però molts van ser morts o presos en una emboscada.

Jaume I: *Llibre dels fets.* Caps. 555-556 (Adaptació)

1. Ara ja teniu prou experiència muntant escenes. Entre tota la classe, treballeu aquest darrer text, feu-ne les escenes i representeu-les.

2. Fixeu-vos que una de les escenes haurà de ser la de la mort d'al-Azraq en plena batalla, tal com acabeu de llegir.

16

Jaume I va morir a València, després que assistí, ja molt vell, de devora setanta anys, a la victòria del seu fill, el rei Pere el Gran, contra els sarraïns. Segons conten les cròniques, Jaume I anà a Xàtiva, ja amb molt poca salut, i el seu fill ordenà que el portaren a València, de camí, a Alzira, empitjorà la seua salut i finalment va morir a València. El seu cos va ser portat al monestir de Poblet, on va ser enterrat. Llegiu-ho al text següent i incorporeu l'escena de la mort del rei a la vostra obra de teatre.

I quan el senyor rei en Jaume hagué vist la victòria de son fill el rei En Pere contra els sarraïns, donà moltes gràcies a Déu i tornà a Xàtiva on la gent estava molt alegre per la victòria però molt despagada per la mala salut del rei en Jaume. Per això el senyor rei En Pere, son fill, ordenà que el portassen a la ciutat de València.
I quan el rei En Jaume fou a la ciutat de València, on tota la gent li eixí a camí, el portaren al Palau Reial i confessà moltes vegades i combregà, i després el van pernoliar i molt devotament prengué tots els dits sagraments de la santa Església. I quan ho hagué fet va fer cridar els seus fills, els reis, i els seus nets, donà la benedicció a tots, els donà consells i van resar junts. I amb bon seny i bona memòria va dir les darreres paraules i l'ànima se n'anà del seu cos al paradís.
I el seu cos va ser portat al monestir de poblet que és de monjos cistercencs.

Ramon Muntaner: *Crònica.* Capítol 28

Tomba de Jaume I

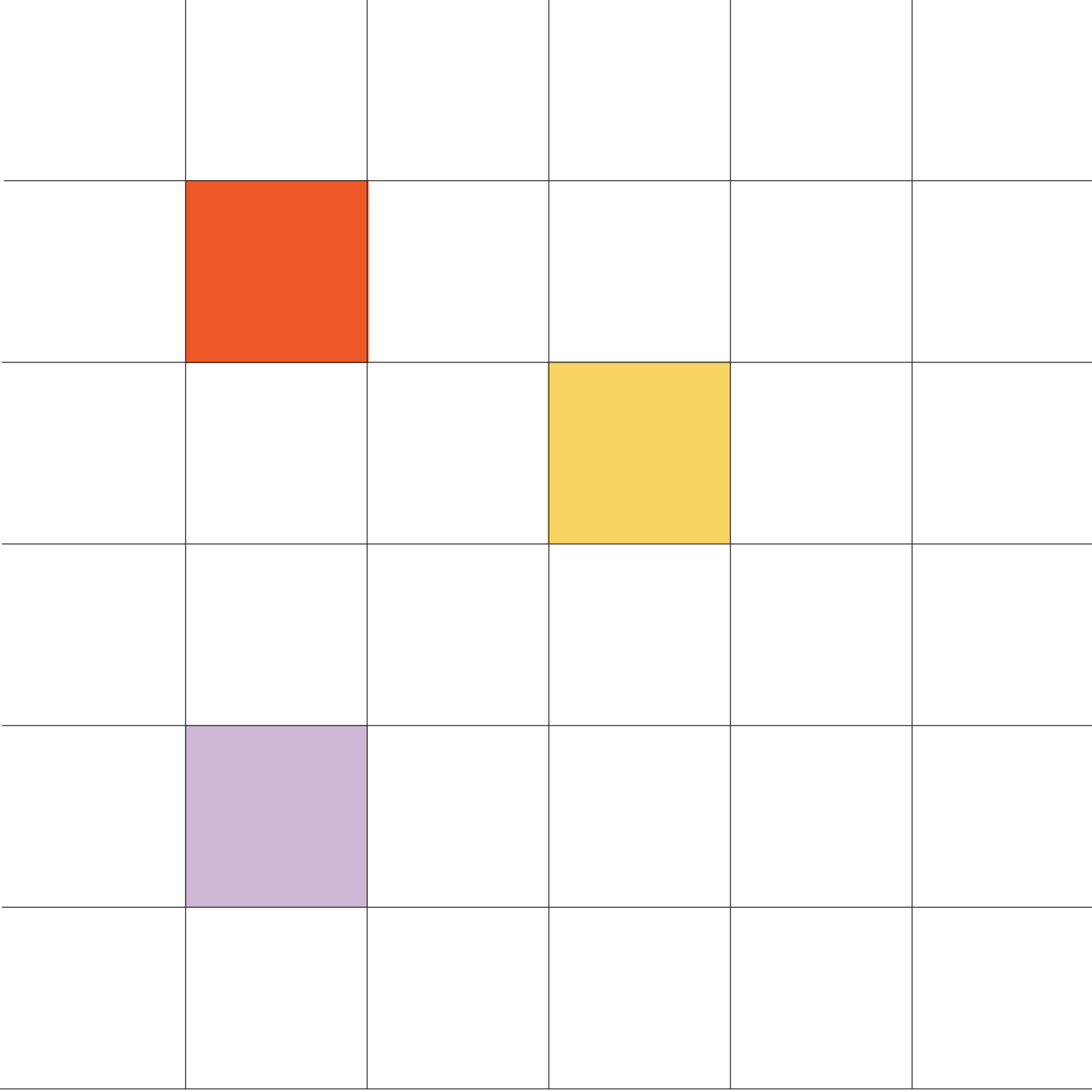
Monestir de Poblet

1. Mireu a la biografia del rei, quin dia i quin any va morir.

ACTIVITAT FINAL

17

Finalment, ajunteu totes les escenes i representeu l'obra que heu fet cooperativament. Abans, però, poseu-li un títol. Molta sort. Fer teatre és molt divertit.

AUTORS DEL TEXT DE LES UNITATS DIDÀCTIQUES: **Tomàs Llopis i Antoni Espí**

ACCIÓ CULTURAL DEL PAÍS VALENCIÀ

GOBIERNO DE ESPAÑA MINISTERIO DE CULTURA DIRECCIÓN GENERAL DEL LIBRO, DEL CÓMIC Y DE LA LECTURA

ACPV - CARRER DE SANT FERRAN, 12
VALÈNCIA 46001 - TEL96 315 77 99 - WWW.ACPV.CAT